

Կ. ՆԱԶԱՐ

129 12 දින පාඨ කටයුතු

A.R.A.R.@

էջ. տող.

էջ. տող.

ձԱՌ ԼԱ.

Հասարակական գույքների
գրուան ոչ ինչ է, և թէ էր
ինչ Աստուծոյ գնուէքսն առ
նէր, ուրեմն ինքն ոչ էր Աս-

116	5	յուսմէ՝ նոյն եղև և Ե զի	130	19-20	յուսմէ՝ նայն եղև, և Ե՞վ
		որում ինքն			էր ուսմ ինքն
16		գրուանայ կարողութիւն հա	131	8	Ջրուանայ կարող է առաջ գառ... կարող և առաջ (լիք է)
		գրանիւն			նկն
19		և ոչ գրուան իսկ էր ի միջի	12		և ոչ Ջրուան իսկ էր
22		զի չէրն՝ չէին, վասն չէին	14		(զի չէրն չէին) վասն չէին վասն չէ այն (Ե՞ր Ե՞ր ըստ սովորա-
		յաջառ առնէր			(յաջառ առնէր) կանխեմ առնոր)

ձԱՌ ԼԲ.

Առասպելութիւն պարտից. թէ
գրուան էր Հասարակ բազ-

117	9	այլ զիպուած յաղագրութեան	131	20	այլ զէպը աղագրութեան
17		զի եթող անդէն չար լինել	132	5-6	զի եթող անդէն հա ընդ հա
		նառ որդի			լինէր նառ որդի
18-19		զի որդի ծնցի. թէ և եղև	8		զի որդի (ծնցի) Ասկայն եղև
		նառ			նառ
119	12	ի միւս աղագրի առնէին	134	4	ի միւս աղագրի գառնին
120	15	և ոչ գրագաւորութիւնն ինչ	135	10-11	և ոչ գրագաւորութեանն ինչ
		նառ անգէր			անգէր
121	15	գմիւսմէն խոստովանի՝ թէ որ-	136	15	գմիւսմէն խոստովանի՝ թէ որդի
		դի իմ է			իմ է
122	12	կարող էր առնել	137	15	կարող էր առնել
					առնէր առնել (յետոյ գծուած էր առն մասը = առնել)

բայց կրնանք նաև մեկնել իբր արմատ՝ ցաւագար, աղեգար, աշագար, լեզուագար, խելագար ևն
ձեւերուն, որով և ձեռագիրը պահել անփոփոխ:

Ինչպէս յայտնի է մեր ըսածներէն, Անտեանի այս ենթագրութիւնը ձրի և սխալ է վէ-
նետոյց հրատարակչներուն մասին:

Ասկայն հոս ալ մեր ընթերցողներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք Անտեանի վերջին
հետեւանքին ճշայն կրնանք նաեւ մեկնել (գարը) իբր արմատ՝ ցաւագար» ևն:

Քիչ մը վեր տեսնաք Նորայրի շորթածը Հայկազեանէն. ներելի ըլլայ մատնանչել որ հոս ալ
Հայկազեանէն առնուած է Անտեանի կրնանք մեկնելն ու իբր արմատ ևն... Եւստ թէ ինչ
կ'ըսէ Հայկ. Բառ. «Գար. ա. մ. կոր, ծուռ, թիւր (արմատ բառիցս խանգար, խելագար, ցաւա-
գար. պ(արտկերէն) կէր, կերաւ. թ(աթար) կէրի ևն), ուստի գար կամ ի գար հայել, է խոժոռ
նայել ևն»:

132, 8. — Մարիէս՝ իր սրբագրութեանց փորձերու շարքին ունի երկայն քննութիւն մը
ապակայնի մասին՝ զոր կ'ուզէ ապա այն կարգալ իբրեւ ապա այն(որիկ) կամ նման իմաստով.
ինչպէս նաև ուրիշ քանի մը բառերու և մասնիկներու նշանակութեան հետազոտութիւն. սակայն
մենք ալ ստիպուած ենք կրկնել Աղեցի հետ թէ «աւելորդ բժանկողութիւններ ևն և հակառակ
հայ լեզուի ոգուն: Կենդանի խօսքի ազդեցութիւնը հաշուի է առնելու այսպիսի դէպքերում»¹:

132, 20. — «Ջրոց զբարւոյն կողմն յՈրմզգէ դնեն, զարշառաց և գոյխարի և զայլոց» ևն:
Ընդգծեալ գոյխարին՝ Աճ.² գոյխարաց կ'ուզէ ուղղել ըստ իմաստին, ինչպէս որ արդէն
Նորայր⁴ ալ ուղղած էր նոյն ոճով՝ գոյխարի. (ըստ ինքեան լաւագոյն է գոյխարացը քանի

1. Revue ևն էջ 169 ծան 5. և 181-183.

2. ԲճճԿ. 1926 էջ 110.

3. Քննութիւն ևն էջ 89-90.

4. ՀԿ. Բոքն. էջ 89.

էջ. տող.

էջ. տող.

ձևի ԼԳ.

- Դեքն ոչ էարք ըստ բնութեան.
այլ ըստ բարոյց.
123 11 տեսանեմք զմենք զարեգակն 138 12 տեսանեմք զի միտմի
125 1 և ոչ արեգիկէ զեղեցկութեան 140 1 և ոչ արարիկ զեղեցկութեան
126 23 որ ամենիկն առաւել է 142 9 չէ հաւատալի
127 1 մեռանէր Որմիկ յարհմեայ՝
զսերմի 10-11 մեռանէր Որմիկ զսերմի
19 երեքմատեանն յարութեան 143 8 երեքմատեանն յարութեան

ձևի ԼԳ.

- Թէ բանականաց և անբանից
մի է արարիչ.
130 9-10 և ի նոյն օդս զըշակեր 145-6 և ի նոյն օդս զըշակեր թըռ-
թուլունքն ընդ անբանագոյն լունքն ընդ անբանագոյն թըռ-
թուլունքն շողայցեն լունքն շողայցեն
11 Որմիկի (բարուք արարիչն) 146 8 Որմիկի բարոյց արարածոցն
181 4-6 և այնմ մարդիկն են պատ- 25 այն մարդկան զիստ է և ոչ
հատ և ոչ նոցա նոցա
17-8 լվոյն և ճանճիւ... զոռիւով 147 16-7 լւոյն և ճանճիւ... զոռիւ լւոյն և ճանճիւ... զոռիւով
132 10 հնազանդեայց 148 13 հնազանդեայց
13 զեղջերուս և զվարազս 16 զեղջերուս և զատինս և զվա- զաղջերուս և զատինս և զվարազս
րազս
17-18 Ոչ միայն յարգաւորացն, 22-3 Ոչ միայն արգաւորացն այլ
այլ և որք չնչինք են և չնչնոցն
21-22 Եւ զայն ևս որք ի ջուրս 149 1-2 Եւ այն ևս ինչ մի ի ջուրս
են և ի մեր պէտս ոչ հար- է և զմեր պէտս ոչ հարկա-
կաւորք նիցէ
133 5 մեզ. զոր օրինակ զգիդս 10-11 մեզ. զոր օրինակ զգիդս մեզ. իբրեզ զգիդս (յիք զոր օրինակ)
8 ընտելացուցեալ 14 ընտելացուցեալ ընդեղեցեալ (ա տողամիտում մանրա-
տում)

որ յիշուած կենդանիները բոլորն ալ յոգնակի են): Յայտնի է որ զ ով բացառականի տեղիք չկայ հոս. որով հաւանական է այս սրբագրութիւնը, թէպէտ միւս կողմէն լուեն ԱՃ. 2. և Գէորգ-Բգրատ 136, 15. — Զմբ. տպ. խոստովանի (զէթ խոստովան շինի զնէր)՝ փոխանակ խոստովանի որ ուղիղ ձևն է հմտ. Գէորգ-Բգրատ. սրբագրութեան և ԱՃ. 2ին:

Հոս ալ Զմբ. տպ. ին քմահան, զիրացնող և աղաւաղող դերը կը նշմարուի չնչկ. Բարնի մէջ խոստովանի աղբիւր միայն կաղանկատուացիին օրինակը նշանակուած է. կ'արժէ ներկայս ալ աւելցնել պատշաճօրէն:

143, 5. — Երեքմատեան՝ ուղղելի Երկարմատեան? — « Գարձեալ էթէ աստուածք նոցա մահկանացուք իցեն, իրգեանք յարութեան ակն զիարդ ունիցին. և մանաւանդ երեքմատեանն յարութեան՝ զոր չէ պարտ յարութիւն համարել, այլ չյարութիւն »:

Հ. Գ. Վ. Հահապետեան¹ միակն է որ հոս կ'անդրադառնայ թէ երեքմատեան՝ իմաստին հետ կապ չունի և կ'առաջարկէ սրբագրել հաւանօրէն երեքարմատեան:

Յայտնի է թէ սրբագրութեան տեղիք կայ, սակայն մէջ բերուած մեկնութիւնն և օրինակը այս խօսքին յարմար չեն թուիր. վասնզի նա կ'ըսէ. « Մեզ թուի ուղղելի երեքարմատեան՝ որպէս երեք սկզբունքի վարդապետութիւն: Յոյնք և պարսիկք երկարմատեան էին, որ է բարույ և չարի; իսկ Մարկիոն և հերձուածողք նմա համամիտք, երեք սկզբունքի վարդապետութիւնը յոգացան, զոր և այսպէս կը քացադրէ հեղինակս. Եւ եղեալ երիտ ասուչս (իմա արմատս) ուսուցանէ (Մարկիոն). 1. զբարույ, 2. և զարդարոյ, 3. և զչարէ էջ 297. 1 »:

Ըսինք թէ մեկնութիւնն և օրինակն յարմար չեն թուիր. վասն զի նախ հոս ոչ Մարկիոնի և ոչ անոր վարդապետութեան վրայ խօսք կայ, այլ ուղղակի Պարօից կ'ըսեցին մասին է և յատկապէս Որմիկի և Արմիի, ինչպէս յայտնի է 113-146 էջերուն մէջ: Ուստի երբ Եղեցիկ մէջ կը բերէ Պարսից դասանանքը « Գարձեալ միւս ևս իմն ասեն, որ ամենիկն չէ հաւատալի թէ իբրև

էջ. տող.

էջ. տող.

ձԱՌ 1Է.

- Թէ ստատանայ բնութեամբ ոչ
լար ստեղծաւ յԱստուծոյ.
134 11 Հրեշտակէր երբ լսեն զանուան
Այ... և զհե... երբ լսեն
բառնին
20 և Քուտառութեան
28 Պօղոս ասէ Թէ զիւն
135 11-13 յայն եղեալ էր զորք Ը՞ն
զէր ոչ նա հարկանէր այլ
հրեշտակ: Եւ յաւուրս Դաւ
թի. հո էնար յերկրոտասան
ցնդէցն
15 հնեւ զօրս էնար
136 5 Սակայն ասանիկ ոչ զայն
հայրէջ լէզէսն
150 13 Հրեշտակէր երբ լսեն զանուան
Այ... և զհե... երբ լսեն
բառնին
25 և լուստութեան
151 4 Պաղոս ասէ, Թէ զիւն
17-28) նա յայն եղեալ էր, ընդէ՞ր
ոչ նայն հարկանէր՝ այլ
հրեշտակ: Եւ յաւուրս Դաւ
թի՝ և թմանաւուն հազար յեր
կրտասան ցնդէցն
22-3 հարիւր և թմանաւուն և հինգ
հազար զօրս եհար
(յիք զօրս)
152 14-5 Դա ասանիկ ոչ զայն ա...
զազակէր լէզէսն

ձԱՌ 1Զ.

Մահն ի մեզ եկամուտ մեղաց.
և ոչ յԱստուծոյ ստեղծեալ
էնչ

- 137 16 Եւ որպէս առ ազաման ասէ. 154 2-3 Եւ որպէս առ Ազաման աս ազամ, ամեն ասէ
22 Եւ վասն իւրոյ բարեբարութեան
138 1-2 Ներեաց... զի զհրեշտակ ստեղծ
ուածն իւր համարէն ընդեւ.
ցի

միտանէր Որմիզդ» ևն. կը պատասխանէ. «Նախ այնու յանգիմանին...» յետոյ «գարձեալ եթէ
աստուածք յոցա մահկանացուք են՝ (ինչպէս Որմիզդի համար կ'ըսէին) ինքեանք յարութեան զիարդ
ակն ունիցին և մահաւանդ երեքամտեանն յարութեան, զոր չէ պարտ յարութիւն համարել, այլ
չյարութիւն»:

Ուրեմն հոս Մարկիոնի վրայ չէ խօսքը, որով և ոչ երեք-արմատեան դաւանանքին. հետեւ
բար և ոչ հաւանական՝ երեքարմատեան առաջարկը:

Հետեւելով սակայն Հ. Գ. Վ. ի անդրադարձութեան ինչ կը թուի որ լաւագոյն պիտի ըլլայ
երկարմատեան օւղղել, ինչպէս որ խօսքի բոլոր հանգամանքները արդէն ցոյց տուին վերն ըստած.
ներուն համեմատ (Որմիզդ և Արհմ): Կարծեմ չենք սխալիւ եթէ ուղենք մեր կարծիքին հաստաւ
տուածիւն համարիւ ճիշտ այս խօսքին համեմատականը էջ 116 «Զի նա (Մանի) երկու արմատա՝
բարույ և չարի ասէ, և զայն ոչ յղութեամբ և ծննդեամբ, այլ ինքնակացս՝ միմեանց հակառակ.
և նոքա (Պարսից քէշը) զնոյն ասեն՝ տենջանօք Զրուանայն յղութեամբ և ծննդեամբ... Այլ ի
փշին մի են երկրորդն. նոքա երկարմատեանք, և նոքա նոյնպիսիք»։ Եւն: Ուր տուագիւ Զրուանի
վրայ է խօսքը և իր որդւոց՝ Որմիզդի և Ահմէի — Բարիի և չարի զոյգ արմատներուն — երկու
արմատեան վարդապետութեան:

Ինզուական տեսակէտով ալ երեքմատեանը օւղիղ չի թուիր, քանի որ ոսկի դարուն հեղիւ
նակներուն քով չի տեսնուիր. մինչ երկարմատեանը գէթ հոս մէկ անգամ զործածուած է իբրեւ
վաւերական օրինակ:

149, 1-3. — «Եւ այլն ևս ինչ մի ի ջուրս է, և զմեր պէտս ոչ հարկանիցէ, բայց միայն զի
զկծեցուցանիցէ»։ — Նախ նկատելով է Զմ. տպ.ի օտմորական ախտը՝ այն է խօսքը դիրքիմաց ընել՝
լեզուն աղաւաղելով. «Եւ զայսու ևս որք ի ջուրս են և ի մեր պէտս ոչ հարկաւորք ևն» (էջ 132).

Եթէ ներելի չէ Զմ. տպ.ի սանձարձակ ազատամտութիւնը, սակայն միւս կողմէն թեթեւ սքը
բազմութեան մը հարկը անհրաժեշտ է:

Աճառեան՝ կ'ուզէ կարգաւ «Եւ այլ ևս իմէ մի ի ջուրս է» մեկնելով ճնաւ ջուրին մէջ ալ

էջ. տող.

էջ. տող.

ձԱՌ ԱԿ.

Զատեղարաշխից տոնապահւան
վասն կենաց և մահուան եղ-

188 17	և մահաց ի վերայ իւրացան.	154 22	և մահուանցն իւրացան իւր
189 1	բերք բերոց մարդիկ կոտո-	155 2	բերք բերուց մարդկան կո-
	րին		տորին
	6 Թէ աստեղք էին պատճառք	9 Թէ յաստեղաց էին պատճառք	
	7-8 Ընդէ՛ր ի հնդկիս ոչ ոք	10-13 ...	այնպիսի էնչ երեւակ
	երբէք սպիտակ ծնաւ և ոչ		
	յայլ աշխարհս այնպիսի էնչ		
	սևորակ		

ձԱՌ ԱԲ.

Բազդի և ժախորդութեան աս-

139 18	աստեղունք	155 21	աստեղատունք
140 7-8	Եւ որպէս զնա Թաւ և ա-	156 5-6	և որպէս Նան Թաւ և ա-
	ստեղէն		ստեղ է
16	յամօթ լիցի ստապատուտա	18	յամօթ լիցի սափառուտ ար-
	արուեստագիտութիւնն		ուեստագիտութիւնն
143 9	Թագաւորք պարտ էին ծնանիլ	159 23	Թագաւորաց պարտ էր ծնանիլ

ՁԱՌ ԱԲ.

Թէ աստեղք ոչ են պատճառ
մեծութեան և աղքատութեան

145 13-4	յընչից և յարէն զըկիցն	161-2	յընչից և յարէն արկանիցն

ուրիշ բան մը կայ (տեսակ մը փոքրիկ անասուն)՝ ևն. և ստոյգ է որ մէկ գրի՝ Նի բարձուով
խօսքը կը քայէ. ասով կ'ունենանք սրբազրութիւն մը առանց բնագիրը փոփոխելու:

Իսկ Հ. Գ. Վ. Նահապետեան¹ փոխանակ բնագրին դպչելու՝ այլևի յարուկ իմաստ մը կու
տայ. « Դիտելի է որ Եւ այլև ևս անուն է մանր ճւղոյ որ գտանի ծովերու, մէջ, որու անունը
հարկաւոր է ստուգել »:

Այս կարծիքն և մեկնութիւնը ուղիղ չի թուիր մեզ. վասն զի եթէ այլևը և կամ երեք մաս,
նիկները միասին մտնի ձեռի մը անուն ըլլային՝ Եզնիկ չէր կրնար ըսել ինչ մի՝ որ անորիշ իմաստ
կու տայ, այլ պիտի ըսէր՝ այլև ևս է. կրնար ըսել՝ ճճի ինչ մի է, բայց ոչ՝ լու ինչ մի է. նոյնը
կարելի է տեսնել բնագրի մերձաւոր տեղէն, ուր կենդանիներու անունը որոշ և յայտնի է. « Զի՛նչ
վատթարագոյն քան զլու և զմոկն կայցէ »:

Որով պէտք է հուսկ ըսենք թէ ստուգունի անուն չի թուիր այլևը. Աճառեանի սրբազրու-
թիւնը հաւանական է և գոհացուցիչ:

151, 22-23. — ԼԱՐԻՐ ԵՌՔԱՆԱՍՈՐԵՆ ԵՒ ԶԻՐԿ ԼԱՅԱՐ՝ ուղղելի ԼԱՐԻՐԻ ԵՒ ՈՒՅՈՒՐԵՆ ԵՒ ԶԻՐԿ ԼԱՅԱՐ:—
Զմ. տպ.ը ձեռն (= 175,000) ունի. նոյնպէս ԲԱՐՈՒ. տպ.ը: Կարելի է ըսել որ միակ տեղը՝ ուր
Զմ. տպ.ը կրնար գէթ մէկ անգամ՝ օրինաւոր կերպով իր սանձարձակ ազատութիւնը գործածել՝
հոս էր. և զարմանալին այն է որ յետ յիշելու Ս. Գրքին զուրկն ու համարը՝ ուսկից առնուած է
այդ օրինակ-խօսքը (Ես. Լե 36), չէ ուղղած զայն Ս. Գրքին համեմատ:

Միւս կողմէն քանի որ Զմ. օրինակն առանց սրբազրութեան է՝ որուն համեմատ և ԲԱՐՈՒ.
տպ.ը, պէտք է հետեցնել որ Գէորգեան ձեռագիրն ալ ձեռն է՝ փոխանակ ձեռնի. ասոնց դէմ սա,
կայն Աճ. նորագիւտ ձեռագիրն ունի ուղիղ ձեռը՝ հարկաւ և ուրսում և հիճոց հազար՝ Ս. Գրքին
համեմատ. ասկից ալ մեծ և կարեւոր հետեւութիւն մ'առաջ կու գայ, այսինքն՝ Թէ Գեորգեան
ձեռագիրը տարբեր է Աճ. ճորագիտա Զ.էն, ինչպէս կանխաւ փորձեւ էինք ապացուցանել հակա-
ռակ Մարիէտի և ուրիշներու՝ որոնք նոյնացնելու կարծիքն ունին: Անշուշտ անկասելի պիտի
չմնայ այս փաստն ալ նախապէս յիշուածներուն հետ՝ ի նպատակ կրկին ձեռագիրներու գոյութեան:

1. Ուղղ. ազգ. Մատենադր. էջ 287.

էջ. տող.	էջ. տող.	
20 ... Հրամանացն հղանին մեղքն	9	Հրամանացն հղանին մեղքն ... ժողովան մեղքն (լիք հղանին)
21 ի բռնութենէ	162 10	Ի բռնաւորութենէ ի բռնաւորութենէ
146 10 մարդացոցանէ յընչից և յըս- տացոսածոց	163 1	մարդանայ յընչից և յստաց- ութեանց մարդանայ յընչից և ի ստացածոց

ձԱԹ Խ.

Աստուած գիտէ զգալոց փառն և զնշիւր ոչ խափանէ		
147 12 անձին իւր հանդէսը երեկոցին	163 22	անշնիւր հանդէսը երեկոցին
20 նա ինչ իցէ պատճառել	164 4	նա ինչ իցէ պատճառաց
22 հասեալ	10	հասեալ
23 կորուստենիւցն է զինչն հայ- րենիս	12	կորուստենիւցն է զինչն հայ- րենիս
148 2 և ոչ Աստուծոյ յառաջ գի- տութիւնն պատճառ է ումն բարեաց կամ չարեաց	14-5	և ոչ Աստուծոյ յառաջ գի- տութիւնն է պատճառաց բա- րեաց կամ չարեաց
8 այլ անարժան խառնեցազնաց ազգին	23	այլ անարժան խառնելն ազ- գին
149 8-9 կանխաւ գիտելէ յառու- թենէ սքանչելի էութեանն զբարին կամել և ոչ զչար	166 1-2	կանխաւ գիտել ստուելու- թին է սքանչելի էութեան

ձԱԹ ԽԱ.

Փարսեանի խառնարութեանն ոչ է Աստուած պատճառ, այլ ինքն		
149 15 բարեբարութիւն մարդասէր բնութեանն էր. որ	166 3	Ջրարին կամել և ոչ զչար՝ բարեբարութիւն մարդասէր բնութեանն էր.
151 8-9 ոչ ըստ կամելոյն է և ոչ ըստ ընթանալոյն	167-8	ոչ ըստ կամել է և ոչ ըստ ընթանալ
22 եղիցի նա անօթ	168 19	եղի նա անօթ

154, 2-3. — «Եւ որպէս առ Աղամամբն ասէր». — Զմ. տպ.ը «Որպէս առ աղամամն ասէ» ունի, սակայն Գէորգ-Բգրտ. սոր. է «Աղամամբն», իսկ Աճ. Զ. ք. ունի «առ աղամ, ամբն»: Յայտնի է որ ստորակէտը քիչ մը կը զժուարացնէ Գէորգ-Բգրտ.ի և Աճ.ի համաձայնութիւնը: Միւս կողմէն Աճ. Զ. ի ընթերցումը անիմաստ է, ինչպէս որ կարելի է նշմարել. «Եւ որպէս առ աղամ, ամբն ասէր, յառուր յորում ուտես ի պողոյ ծառոյն, ի նմին մեռանիս. և առ իւրում բարեբա-
րութեանն... ներեաց նմա իննհարիւր և երեսուն ամ». ամբն իր տեղը չէ, ամի ինդիր չկայ հոն. կը մնայ որ Գէորգ-Բգրտ. ընթերցումը նախընտրենք քանի որ իմաստը կը պարզէ: Աստուգիւ հոն զանգաւն ժամանակներէ քաղած զէպքիւր է որ կը ներկայացնէ Եզեկի, 1. Աղամի ժամա-
նակէն, 2. Եզեկիայի, և 3. Նինուէացոցոց. ուտի շատ բնական էր որ ըսէր ինչպէս որ Աղամնէրու ժամանակ (Աղամ-Եւա = Աղամամբ = առ Աղամաւ և Եւայիւ). Բի անկումը զժուարութիւն չի յարուցաներ, քանի որ միակը չէ հոս:

154, 6-14. — «Եւ վասն արտասուացն Եզեկիայի՝ արքայի՝ յաւելաւ նմա հնգետասան ամ». Աճ. կ'ուզէ սրբազրել յաւել, պատճառաբանելով թէ «Հոս ունինք երեք համադիր նախադասութիւն-
ներ, բայց ասոնցմէ երկրորդը համադրութիւնը կը խախտէ, զոր վերահաստատելու համար պէտք է յաւելաւ ձեռն փոխել և դարձնել՝ յաւել՝: Իր ակնարկած միւս համադրութիւններն են «վասն որդէնութեան մերեաց» (Աստուած) 930 ամ». և «Եւ վասն ապաշխարութեան Նինուէացոցն» ոչ կորոյս զքաղաքն»:

Հոս չենք կրնար Ամոռեանի համաձայնիլ. անհրաժեշտ հարկ մը չկայ որ ստիպուիք բնագիրը փոխել առանց հեղինակութեան, քանի որ Գէորգ-Բգրտ. և Աճ. Զ. կը լռեն:

156-7. — «Ո՞ր հրան զայնպիսի երկրական անուանա՞ զգիշակեր և զխոտակերս յերկինս զի պատճառք ծնեղեան մարդկան լինիցին»:

1. Քրեմութեան հն. էջ 90-91.

էջ. տող.

էջ. տող.

ՀԱՌ ԽԲ.

Աստուած ոչ պատրաստէ զորք
ի դատապարտութիւնս
158 3-4 ի վերա ամենեցուն և ընդ
ամենեան և յամենեան
11 նոցա չէր ապաստմբուց
23 մարգարէ ազգաց եղի զքեզ
154 2-8 Պողոս (թէ ընտրաց զիս
յորովայն չոր իմայ) օրհնել

169 16-7 ի վերայ ամենեցուն և ընդ
ամենեան և յամենայնիս
26 նոցա չէր աղուացեալ (նոցա չէր) աղուացեալ
170 16 մարգարէ ազգաց հառու զքեզ
19-20 Թէ ... աւետարանել

ՀԱՌ ԽԳ.

Յանասունն զոն բնական ազգ-
մունց

157 17-8 միայն ի սմբակին անմանե
եւ Կղերայ, և Կղերան ի մմե-
բայնի ընդ առջ Կողմն նաւա-
լոյ, ի մաս զարունն ընդ մա-
խոյ Կողմն դառնալոյ
158 1-2 Զերմին... խորդոյն աշխիճ
(կանկան)
8-9 Զերմին... անգիւղաց ի հե-
ռատանէ զգիւս անբարկելոյ
20 զառգարաբ

174 8 ի սմբակին վարելոյ, և ե-
զինն՝ մմեբանի ընդ աղու-
կողմն նաւալոյ, և մաս ի
զարունն ընդ զրաց Կողմն
դառնալոյ
12-14 Զերմին... խորդոյն
22-3 Զերմին... անգիւղաց ի հե-
ռատանէ զգիւս անկանե-
լոյ
175 10 զառկաւ

ՀԱՌ ԽԺ.

Իւ ի մարդս զոն բնական
շարժմունք նշանականք

159 14 Իրանաց կամ այլ անդամոց 176 1-2 Յերման կամ յայլ անդամ
միւս
18 Ոտն կծիցէ կամ մեռն
160 2 և Զմբակին (շրթանց) կծել 18 և Զմբակին կծել
7 յօրանիւն և ձգտեալն 20 և յօրանիւն և ձգտել
161 4-5 ի Լըջաց ծուլանայցէ 177 22 ի Լըջաց ծուլանայցէ

Մարիէս¹ սրամիտ անդրադարձութեամբ՝ կ'ըսէ թէ անուանն՝ սրբադրելու է անասունս. ան-
ոագրի կամ ապագրի ընթերցմամբ կամ հեղինակութեամբ չէ, այլ իմաստէն գուշակելով, քանի
որ ստուգիւ յաջորդ տողերուն մէջ Եզնիկ կը սկսի տրամաբանել և ցուցնել թէ (167) մարդը չի
կրնար անասունէն վար ըլլալ, քանի որ մարդն է տիրողը, իսկ անասունը հպատակ և զերի.
ուրեմն, կ'ենգրակացնէ, անասունը կամ անասունները՝ Առիւծ, Եղ, խոյ և Լարի՝² չեն կրնար
մարդոց ծննդեան կամ մահուան պատճառ ըլլալ:

Ասկէ առաջ ալ կարելի էր ճիշտ խօսքին կարգէն և իմաստէն ցուցնել թէ ստուգիւ անասունս
և ոչ թէ անուանս ըլլալու է. վասնզի յետ անուանի կը տեսնենք կարգաւ զգիւսակի՝ եզակի =
Առիւծ, յետոյ անմիջապէս զխոտակիս = Եղ և խոյ: Ասկայն միւս կողմէն չմոռանք որ Զմ.
Գերգ-Բգր. Աճ. անխտր անուանս ունին առանց ո՛ր և է տարբերութեան՝³:

164, 10. — Հուսեալ՝ ուղղելի հատեալ: — Այս սրբազրութեան առաջարկն ալ Նորայրի³ է,
հետեւելով սակայն Հ. Սրապիոն Լժիկեանի որ յաղակատանս հատանել ոճը կը դնէ իր ֆրանսա-
հայ բառգրքին մէջ անշուշտ Եզնիկէն առնելով, ինչպէս կը յիշէ Նոյն ինքն Աճառեան:

Յայտնի է որ հատեալ ըլլալու է, որովհետեւ այդպէս է այդ ոճին գործածութիւնը, ինչպէս
կարելի է գուշակել Հէկզ. Բ.էն:

Ասկայն հոս ալ պէտք է յիշել որ ձեռագիր և ապ. բնագիրները ամէնքն ալ անխտր հատեալ ունին:

1. Revue հն էջ 101 (1883):

2. Կ'արժէ յիշել Մարիէսի ուրիշ սրբազրութեան առաջարկներն ալ ինչպէս մասնաւոր՝ փոխանակ անձա-
տրի (Եզն. էջ 34-5), յետոյ Զար՝ փոխանակ տրտրի (35) ինչպէս կ'ուզէ Գաւրեմեան ալ. իսկ պատճառ (35)
սրբազրել Բագ յարե իբրեւ մաս կամ Բաժ-ին չարի = partie du mal, հաւանական չէ. տե՛ս Revue հն էջ
90-91 (172-173):

3. Հէկզ. Բաքն. էջ 39 (թիւ 3):

էջ. տղ.

էջ տող.

ձԱՌ ԻԶ.

162	4	Յաղագս հրապոյ	178	18	կերպարանս կերպարանս
14		զանգան կերպարանս	179	4	խաղաղութեան
15		խաղաղութեան			խաղաղութեան...
16		զգոյթիւնն	5-6		զարուքիւնն
22		ի հոգւոյն սրբոյ ունեցան	15		ի Հոգւոյն սրբոյ ունեցին
23		ի յարթութեան կամ ի քաղ- ցրացուն հանգստեանն	16-17		ի յարթութեան կամ ի քաղ- ցրացուն հանգստեանն

ձԱՌ ԻԶ.

163	13	Ոչ ամենայն ցնորք և մեղ- կութիւնք ցանկութեանց ի զիւսց լինին	180	4	յուզողն
167	16	ստանդարտայութեամբ	184	19	քաղցեւթեամբ

ձԱՌ ԻԶ.

170	9	Թէ՛ իրկինք ոչ են շրջականք	187	10-11	զերպող զարեան
171	19	կացցէ արեան	189	1	կայցէ արեգակն
172	3-4	արեգեան ժամացոյցին	10		արեգեան աղաբանին
5-7		արեան դարձան... ծագէ արեան և մտանէ արեան	12-15		արեգակն... ծագէ արեան զաւն և մտանէ արեգակն
17		յաստորին ասի	26		յաստորին ասի

179, 16. — Բզրտ. տպ.ն ունի «կամ ի յարթութեան կամ ի քաղցրացուն հանգստեան» համեմատ Չմ. տպ.ին և Գէորգեան օրինակին, մինչ ՍՏ. Զ.ը «կամ ի կենդանութեան ևն» ինչ որ դարձեալ կ'ապացուցանէ թէ Գէորգեան և ՍՏ. ձեռագիրները տարբեր օրինակ են: Իսկ իբրև ընթերցում՝ յայտնի է որ Չմ. Գէորգ-Բզրտ. նախընտրելի է, քանի որ հետևորդ քաղցրացուն հանգստեան՝ արթութիւնն է որ բնականօրէն կը հակադրուի, և ոչ թէ կենդանութիւնը որ մտնումն հակադրութիւնն է:

Կարելի է յաջորդաբար նկատել, որ. էջ 187 «զիւթող զարեան» Բզրտ. ընթերցումով, համեմատ Չմ. և Գէորգեանի, մինչ ՍՏ. Զ.ն ունի «Զիւթող է զարեգակն» թէպէտ թէթև, սակայն միշտ տարբերութիւն մ'է՛ ձեռագիրները բնորոշող. Կարելի ալ չէ ըսել թէ զանց եղած է այդ ընչին տարբերութիւնը, քանի որ անդին և երև ու և երև անգամ խզմտօրէն սրբագրուած են:

189, 26. — Յատորին ասի՝ ուղղելի յետսյի տախ: — Չմ. տպ.ն «և յատորին տախ» է, ինչպէս նաև Բզրտ.ը՝ անշուշտ հմտ. Գէորգեանին: Բայց թէ սխալ ընթերցում մըն է՝ կը յայտնուի թէ՛ ամբողջ խօսքն և թէ հետագայ համեմատական բացատրութիւնն, ինչպէս կը մատնանչ ՍՏ.նեան՝ ի սրտականերուն մէջ, ի ստուգիւ խօսքին մէջ «Որպէս ստէ Յոբ՝ թէ ձգեաց զերկիրս ի վերայ ողնի և յԱտորին ասի՝ թէ կացոյց զերկիր ի վերայ Ուրնիչի 9 յայտնի է որ կ'ակնարկուի Ս. Գրքը, և ինչպէս նախորդ խօսքը Յոբէն, հետևորդն ալ իսայիսն է. աւելցնենք համաձայնական տեղն ալ, ինչպէս կ'անդադրադառնայ ՍՏ.նեան. «Որ զայդ ի Դաւթայ լուաւ, զմիւսն ի Յոթայ և յետայնայ լուիցէ...»:

Բայց ինչ որ զարմանալի կը ծնայ՝ ՍՏ.նեանի տեսութիւնն է որ իր Զ.ի նիւթական շփոթ ձևին փարած կը դնէ «յատորին տախ» (իմա յատորին Եսայի. տպագրում յԱտորին ասի. հմտ. Եսայի ընթերցումով, ներքեւում էջ 193, տող 19 «ի Յոթայ և յետայնայ» ընթերցումով հետ, ինչպէս և 197, տող 7)»:

(Շարունակելի)

Հ. ԵՂՅԱ ՓԵՆԻՆԵԱՆ

1. Քննութիւն և հմտ. են էջ 51.